

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱ ^{*)}

ա. Գրականութիւն եւ մամուլ.

Բեֆորմացիայի շրջանը իր մեծ նշանակութիւնն ունեցաւ ոչ միայն մեծ, այլ և մանր ազգերի համար: Լիւթերի ազդեցութիւնը տարածուած էր Գերմանիայից և հիւսիս: Ֆինն ժողովուրդը նոյնիսկ իր կռապաշտ շրջանում հետաքրքրուած էր գըրքերով, նրանց ընթերցումով. այդ ժողովուրդի գրական տենչը լրացրին բողոքական ֆինն ուսանողները: Այդ ժամանակից սկսած վերածնւում է նաև Ֆինլանդիան:

Նոր կրօնը մի առ ժամանակ յետաձգուած է գրականութեան ծնունդը, բայց 16-րդ դարու վերջերը և մանաւանդ 17-րդ դարու սկզբներում բողոքական հոգևորականութիւնը հարթում է ուղին:

Սկզբում սկսուած են տպագրուել ըստ սովորականին հոգևոր սաղմոսներ և և աղօթագրքեր. իսկ 1640 թ., երբ հիմնւում է Աքսի համալսարանը, իսկոյն համալսարանի շուրջն են խմբուում հայրենի գիտնականները և կարճ ժամանակում տպագրութեան յանձնում մի շարք գրքեր՝ ազգային-ժողովրդական վէպեր, դիւցազներգութիւններ, ժողովրդական երգեր և այլն:

Ահա այդպիսով սկսկում է ծնունդ առնել ֆիննական գրականութիւնը:

Սկզբում ֆիններէնը մի կողմն էր թողնուած և գրքերը տպուած էին շվեդերէն: Բայց ժամանակի ընթացքում անձնուրաց գրողների մի փոքր մասը մտածեց հրապարակ հանել իր մայրենի լեզուն, ժողովրդին իր լեզուով գրքեր մատակարարել:

Հէնց այժմ էլ իւրաքանչիւր ֆինն պարծանքով շեշտում է որ լեզուն և մասամբ կրօնն են այն երկու մեծ ֆակտորները,

*) Տես ՎՄուրճ Ձ. 2.

որոնք կարողացել են հաստատուն պահել և ինքնուրոյնութիւն տալ ժողովրդին:

Ֆինլանդական գրականութեան մէջ առաջին տեղը պիտի տալ Kålevala-ին, որն առաջին անգամ տպուեց 1835 թ. և հէնց առաջին անգամից իր վրայ գրաւեց գիտնական աշխարհի ուշքը:

Kålevala-ի հրատարակութեամբ հրապարակ է գալիս հայրենասէրների մի խումբ՝ «Ֆիննեան գրական ընկերութիւն»։ Այդ ընկերութիւնը եռանդուն կերպով հարց է բարձրացնում մայրենի լեզուի մասին, որ շուտով մեծ վիճաբանութեան նիւթ է դառնում։ Վիճաբանութիւնը լայնանալով իր ժամանակին շվեդերէնի կողմնակիցները տեղի են տալիս և 1860 թ. վերջնականօրէն մեծամասնութիւնը, բոլորն էլ երիտասարդներ, ընկերութիւններ են կազմում, որի բնարանն էր. «Մի ժողովուրդ, մի լեզու»:

Այդ միջոցին կազմուեցաւ և մի այլ ընկերութիւն «Շուեդական գրական ընկերութիւն Ֆինլանդիայում»։ Սկսում են հրատարակուել ազգային յայտնի գրողների գրուածքները, ինչպէս օր. Ֆրանցիսի, Բունէբերգի, Թոփելիուսի, որոնք հռչակուած էին XIX դարում:

Դրանցից Բունբերգը (Յովհան-Լիւդվիկ 1804—1877) երևան է գալիս որպէս նշանաւոր բանաստեղծ։ Նրա Fänrik Ståls sägner-ի (պրապորշիկ Ստալի պատմուածքներ) նախերգանքը ազգային հիմն դարձաւ։ Նրա պօէմների մեծ մասը գրուած է ազգային ոգով:

Նրա պօէմներից նշանաւոր է 1836 թ. հրատարակած «Հաննա» երկը, որի մէջ «իդիլական շրջանակներում» պատկերացնում է պաստորների կեանքը և նրանցից մէկի սիրահարութիւնը ազնիւ ու անմեղ աղջկայ վրայ։ 1832 թ. հրատարակուեցան «Որսկանը եղջերուի ետեից (Elgskytterne) և «Գերեզման Պերրոյում»։ Առաջինի մէջ հեղինակը պատկերացնում է ֆինն գիւղացու կեանքը տօն և լի օրերին, աշխատանքի կամ հանգստի ժամանակ։ Նրա այդ բանաստեղծութիւնը Ֆինլանդիայի և «հազար լճերի» հետ են կապուած և հրաշալի արտայայտութիւններ ունեն:

«Ծննդեան երեկոյին» (Julgällen) գրքում նկարագրում է հին զինուոր Պիսթոլինին, որը ծննդեան տօներին գալիս է իր հրամանատարի մօտ միասին տօնելու համար։ Այդ երկի մէջ հիւանալի է երկու բազմիկների վաղեմի յիշողութիւնը պատերազմի դաշտից:

1841 թ. հրատարակած «Թուսիկ» երկում ներկայացնում

է Եկատերինա և սիրահար Պօտեմակինի կեանքը: «Իշխան Վօլ-դեմար Պալովիչը» սիրում է ճորտուհի Յուսիկին և վերջ ի վերջոյ թագուհուց իրաւունք է ստանում ամուսնանալ նրա հետ:

Բունեբերգի ամենամեծ երկն է «Թագաւոր-Ֆիալար» էպոս-պէան (Kung Fjaler), որը հրատարակուեց 1844 թ.: Այդ երկում հեղինակը պատկերացնում է Ֆիլարի կուրը ճակատագրի և աստուածների հետ, որոնց առաջ վերջ ի վերջոյ ընկնում է և իր երկաթէ կամքի խորտակուելուց յետոյ ստիպուած է լինում ճանաչել աստուածային կանոնների յաւիտենականութիւնը:

Բունեբերգը բացի բանաստեղծ լինելուց նաև դրամատուրգ էր: Նրա թատերգութիւններից ամենամեծն է հինգ արարուածով «Թագաւորները Սալամիսիայում» (Kungarne pa Salamis):

Այդ ոլորը Բունեբերգին հասարակական բանաստեղծ դարձրին մանաւանդ նրա «Հայրենիք»-ը (Vårt land), որը մինչև այժմ էլ ընդունուած է որպէս ազգային հիմն:

Բունեբերգի փառքին արժանացաւ նաև Զարարիա Թոփելիուս (1818—1898): Սա ֆինլանդական առաջին լիրիկն է: Նրա «Դաշտային ծաղիկներ» (Ljung blommor) ժողովածուն կարելի է գտնել ամեն մի ֆինլանդացու սեղանի վրայ: Բայց Թոփելիուսին իր փառքին հասցրին նրա երեխաների ու պատանիների համար կազմուած «Դիրք մեր հայրենիքի համար» (Boken om vårt land) և «Դիրք բնութեան մասին» (Natures bok): Ունի և մի այլ գրուածք, որը թարգմանուած է եւրոպական մի քանի լեզուներով: Այդ գրուածքը կոչւում է «Ֆելտների պատմութեանը» (Fältskarens berättelser): Սա հեշտ լեզուով է գրուած և ներկայացնում ֆիննական մի ընտանիք երեսնամեայ պատերազմի ժամանակ:

Նա ունի նաև մի տրագեդիա «Ռէգինա Ֆոն- Էմմէրիտց», որը ներկայացնում է Դուստաւ II Աղուֆի յաղթուելը (1632) Գերմանիայում:

Զ. Թոփելիուսը ֆինլանդական հասարակութեան բարեկամն էր և ֆինլանդական երեխաների farbror: Նրա մահուանը (1898 թ.) ընդհանուր սուգ էր ամբողջ ֆինլանդիայում:

Բունեբերգը և Թոփելիուսը ֆինլանդիայի Դեօթէն ու Շիլլերն են հանդիսանում:

Բունեբերգից և Թոփելիուսից յետոյ մէկ մէկու յետևից հանդէս են գալիս մի շարք մանր մուշր լիրիկ բանաստեղծներ, որոնցից մի քանիսը աչքի են ընկնում և արժէ ծանօթանալ և նրանց հետ:

Դրանցից է Յ. Դ. Վիքսելիա, որը ունի բազմաթիւ լիրիքական ոտանաւորներ և պատմական դրամաներ: Վերջին-

ներս նոյնպէս ոտանաւորի ձեռքէն գրուած: Նրանցից է «Դանիէլ Իւրդ» (Daniel Hjort), որը վերաբերում է XV դարու վերջին, հերցոգ Կարլին:

Կարլ Օգոստոս Թաւաստստ'էրնա (Tavaststjerna), որը ունի չորս հատոր մի գրդւածք, որոնք իրանց մէջ պարունակում են շվեդական պօէզիայի գեղեցկագոյն ձեւերը: Առանձնապէս աչքի է զարնում նրա «Առաւօտեան զեփիւռին» (För morgonbris) և «Պսակուածը» (Lauretus): Թաւաստստէրնան ունի նաև բազմաթիւ բոմաններ, որոնց մասին յետոյ կը խօսենք:

Օրսանէ (†1889) գլխաւորապէս աչքի է ընկնում իւր «Սովորքս», «Զարթիր, ոգի առ մայրենի լեզու»-ով, որոնք բոլորը ընդհանրացած են և գիտէ իւրաքանչիւր ճշմարիտ ֆինն: Նորա «Կայծերը» մանաւանդ մեծ ծառայութիւն է մատուցել ֆիննական լիբիկայի զարգացմանը:

Արվի Յովնանէս, որի բանաստեղծութեան մէջ յայտնի է հայրենասիրական «Զարթիր, օ Ֆինլանդիա»-ն՝ հրատարակուած 1889 թ.

Պաավօ Կայեսնդեր, որը հրատարակեց Շէքսպիրի Թարգմանութիւնը:

Բացի սորանցից 70 ական թուականների սկզբում հանդէս է գալիս Յ. Էրկկօն իւր լիբիկական բանաստեղծութեամբ: Նա ժողովրդի զաւակն է և երգում է ժողովրդի ցաւը, նորա դարդը: Նա ընթերցողներին անզգայաբար յափշտակում և տանում է իւր հայրենիքի անտառները, լեռներն ու ձորերը: Էրկկօն բաւականացել է ուսուցչական սեմինարիայի ուսումով և ապա ճանապարհորդել է միջին արևմտեան և հարաւային Եւրոպայում, պարապել է ինքնազարգացմամբ:

Իւր «Մարգարէ» դրամայի մէջ խօսում է նա Աստուածաշնչից: Էրկկօն աւելի յաջողութիւն է ցոյց տալիս Kalevala-ից արած քաղուածներում: 1893 թ. լոյս տեսած նորա «Այնօ» դրաման վերցրուած է այդտեղից, իսկ նիւթը կազմում է գեղեցկուհի Այնօի և Վայնիմոյնէի սէրը: Գեղեցկուհի Այնօն չէ կարողանում սիրել զիւցազն Վայնիմոյնային և իրան ջրախեղդ էանում:

Այսքանը բաւական համարելով ֆիննական գեղեցիկ դրամութեան մասին կանցնեմ արձակ գրուածներին, որտեղ ֆինն գրողը պատկերացնում է այն բոլորը, ինչ ինքը զգում է և մտածում:

Կ. Օ. Թաւաստստէրնա, որի բանաստեղծութեան մասին արդէն տեսանք, նաև նշանաւոր է իր արձակ գրուածքներով:

Կարգալով նրա «Ծանր Ժամանակներ» վէպը, մենք կար-

դացած կը լինենք նորա ինքնակենսագրութիւնը, որովհետեւ նորա ընտանիքն էր այդ տանջանքը կրում՝ հաց գտնելու համար:

1886 թ. նա առաջին անգամ հրատարակեց իւր առաջին վէպը «Մանկութեան Բարեկամները» (Barndomsvänner), որը բաղկացած է 6 հատորից և որի մէջ նկարագրում է սիրող մատաղ սրտերի խորտակումը կեանքի մէջ:

Այդ գրութեան մէջ գլխաւոր հերոսն է Բենիամին Թոմինը և նորա ընկեր ուսանող Ջիբերգը: Ջիբերգը սիրում է Ջիգրիդ անունով մի աղջկան: Կարճ ժամանակից յետոյ կինը ձանձրացնում է նրան և նա թողնելով կնկան անցնում է Փարիզ, որտեղ ընկնում է լատինական թաղը: Ջիգրիդը սկզբում ձանձրոյթ է զգում, իսկ ապա մխիթարւում է նրանով, որ «ուրիշ կին է» դառնում: Նա այնուհետեւ առաջնորդւում է ինքնագոյութեան գաղափարով: Նա չափազանց շատ է աշխատում, մեծ վարձատրութիւն է ստանում և երբ մի քանի տարի յետոյ Բենիամինը առողջութիւնը վերականգնելուց հայրենիք է վերադառնում, նրանց թւում է որ նոքա արդէն հաշտութեան ճանապարհի վրայ են:

Շուտով մեռնում է թոքախտից Ջիգրիդը իր ամբողջ գանձը թողնելով Բենիամինին (իր ամուսնուն):

Ընդհանրապէս պէտք է նկատել որ հեղինակը սիրում է իր գրութեան մէջ պատկերացնել երկու հակառակ տիպեր: Այդպիսի տիպեր են Բենիամինը և Ջիգրիդը: Առաջինն ուզում է ամբողջը գոհելով ընդհանրական քաղցրութիւնների, իսկ երկրորդը ընդհակառակը ապրում է ինքնագոյութեան գաղափարով: Եւ այդպէս էլ գաղափարական կինը մեռնում է իր կովից ու չափից դուրս գործելուց:

Այդ հեղինակութիւնից յետոյ նա լոյս է ընծայում մի այլ երկ «Հայրենիք» անունով: Այստեղ նա բոլոր մարդկանց բաժնում է երկու տիպի, երկու բնաւորութեան: Մի մասը ապրում է որոշ տեղում, իսկ միւրը կրում է համաշխարհային կոսմոպոլիտ անունը և ապրում է, սրտեղ ուզում է: Դրանցից առաջինը՝ Վալինը դեմոկրատ գաղափարական մի մարդ է, որը ազգասիրական թերթ է հրատարակում: Նրա բարեկամ Հարդը իր կեանքի մեծ մասը անցրել է ճանապարհորդութիւններով և անընդհատ պարծենում է, որ ինքն իրաւունք ունի իրան կոսմոպոլիտ անուանելու: Հեղինակի գաղափարը իհարկէ յաւելւած է դէպի առաջինը: Նրա համար սիրելի է միայն այն մարդը, որը գնում է միայն այնտեղ, որտեղ ձգում է նրա սիրտը: Հեղինակի մասին ասում են, որ ճնա միակ թախծալից

բանագործն է աշխարհիս ամենատխուր անկիւնում: Բայց այդ ճիշտ չէ. հեղինակին երբեք չի կարելի պիտսիմիստ անուանել: Նրա վերջին նովելներին «Կանանց Թագաւորութիւնը»-ը ծաղրում է երկու սեռի կռիւը: Դր. Ուդգէն նոյն զաղափարական Վալինն է: Նա հռչակ է ստանում գրականութեան մէջ իր «Իբսենի բարոյական»-ը յօդուածով: Նրա ծնողները ֆիններ են բայց նա շվեդերէնն է մայրենի լեզու ընդունում: Ֆիններէնի հետ նա ծանօթ է Բունեբերգի գրուածքներից: Ժամանակի ընթացքում նրա մէջ ցանկութիւն է ծնում սովորել ֆիններէնը, որի համար նա փոխադրում է մի գիւղական խրճիթ, կարծելով այնտեղ կը գտնի իր փնտռածը: Բայց նա սխալում է: Գիւղացու տանը նա չէ կարողանում ապրել, որովհետև նրան դուր չէ գալիս սենեակը իր զարդարանքով: Մի անգամ գիւղացու կինը նրան խելագար է համարում, երբ նա մտածում է սենեակի պատերը հին ամաններով զարդարել: Իսկ մի առաւօտ երբ նա ըստ սովորականին մարմնամարզութիւն է խաղում, մտնում է ծառան և նրան աղօթողի տեղ դնում: Այդպիսի սնյարմարութիւններ ամեն քայլափոխում երևում էին նրա առաջ: Գիւղից 42 վերստ հեռու գտնուող Հիւսինգֆորս քաղաքի ուրախ ու զուարթ կեանքը նրան շուտով գրաւում է, մանաւանդ, որ ձմեռուայ երկար անդորրութիւնը նրան ձանձրոյթ էր պատճառում: Նա աշխատել չէր ուզում: Անընդհատ մտածում է թէ գրականութեան որ ճիւղն է լաւ: Վերջիվերջոյ ձանձրոյթը այնքան է պատում նրան, որ նա սկսում է հերքել իր Իբսենի մասին գրածը: Այդ բոլորի պատճառն այն էր, որ նա չէ կարողանում ըմբռնել իր շրջապատի հոգին: Տանտիրուհու բարի որդուն նա բոլորովին անմիտ երեխայ էր անուանում: Նրա կարծիքով մարդկութեան 990/0-ը ապրում է այդպիսի անանական կեանքով:

Այստեղ նրա գլխում հարց է ծագում, պարզել այն խոր-խորատը, որ կրթութեան տեսակէտից բաժանում է երկու մեծ կաստաներին՝ հարստին և աղքատին:

Այս փորձիկ ծանօթութիւնից յետոյ հասկանալի է թէ ինչպիսի նշանակութիւն կարող է ունենալ հեղինակի երկը, որտեղ այդպիսի զօրեղ տիպեր են հրապարակ գալիս:

1888 թ. հրատարակած «Բնիկը» (En inföding) մէջ պատկերացրած է իսկական ֆիններ համեմատած եւրոպացու հետ:

«Աշխատանքի ձախորդ ժամանակում» գրուածքում տալիս է գիւղական կեանքի թշուառ պատկերը 1867—68 մեծ սարսափելի սովի ժամանակ: Այստեղ հեղինակը մերկացնում է

նոյնպէս այն պակասութիւնները, որոնց վարագուրել են նրա նախորդները:

Հեղինակի վերջին գրական պատուէն է «Անհայրենիք հայրենասէր» (En patriot utan fosterlandet) և «Ամուսնական ճանապարհորդութիւն»: Առաջինն աւելի քան թոյլ է նրա ամբողջ գրուածքների մէջ. իսկ երկրորդի վրայ արժէ կանգ առնել:

1893 թ. հրատարակած այդ նովելլան մի շարք պատմութեաններ են, որոնց մէջ կայ մի մատաղ զոյգի նամակը, որը գրուած է մեղրամասի շրջանում: Այդ նամակում գրում է տղամարդու, կնոջ և ամուսնութեան մասին: Այդ նամակում կինը գրում է իր քրոջը իր ամուսնու վերաբերմունքի մասին, որը իդէալական է, որպիսին ընդհանրապէս կարող է գոյութիւն ունենալ երկու մտածող դէմքերի մէջ:

Շատ թէ քիչ հետաքրքիր է գեղարուեստագէտ մարդու նամակը, որ գրում է իր բարեկամին: Նա նկարագրում է իր ամուսնութիւնը և աւելացնում է, որ պսակը մեր ժամանակում այլ ձև է ընդունել, քան էր առաջ: Նա նկատում է, որ արդէն հրապարակ են եկել մի կարգ մարդիկ թարմ ոյժերով և գաղափարով: Նա իր բարեկամի ուշադրութիւնը դարձնում է նամանաւանդ իր կնոջ վրայ, որը Իբսենի երկրպագուն է և որին դուր է գալիս հեղինակի «Նօրան» և դուր չէ գալիս «Հեզա Հաբլեր», խորհուրդ է տալիս կարդալ այն:

«Գրականութեան այդ տեսակը,—գրում է նա,—մեծ նշանակութիւն ունի մեզ տղամարդկանց համար և պէտք է չափազանց շնորհակալ լինենք Իբսենից նրա համար, որ նա լոյս է սփռել կեանքի շատ մութ կողմերի վրայ»: Նամակի հեղինակը գրում է իր բարեկամին, թէ ինչպէս առաջ ինքը փախչում էր գրականութենից, բայց այն օրից, որ նա ամուսնացաւ, փոխուեց նաև իր վերաբերմունքը կնոջ գրական տաղանդի շնորհիւ: Այդ նամակում շարունակ ընդգծում է այն միտքը, որ տղամարդը պարտաւոր է հասկանալ իր կնոջը և այդպատճառով «հասկացող տղամարդը ուղարկում է իր բարեկամին Իբսենի 6 հատորը, խնդրելով ընդունել այն որպէս ամուսնութեան նուէր»:

Այս վերջին նովելլան հեղինակը գրել է իր մահուան մօտ, և աւարտելուց յետոյ անկողին է մտնում և մեռնում 1899 թ.

Յակովբ Արենբերգ (Iacob Ahrenberg), ծննունդ է 1847 թ. նա գրական ասպարէզ է դուրս եկել մի քանի մանր պատմութեաններով, որոնք վերցրուած էին արեւելեան օրինան-

գիտյալ կեանքից, որտեղ ինքը հնախօսութեամբ էր զբաղուած։ Իր առաջին «Հիօգոլիտներ» նովելլան հրատարակեց 1889 թ., որտեղ նկարագրում է մի ինչ որ աղանդաւորի կեանքը։ Ադամ Պիլլերտի տիպը դուրս է բերուած բաւական վառ գոյներով։ Ադամը վարձով է մի գինեպանի սենեակ, որը 18 տարի շարունակ կաթով է կերակրել արեւծագին իր մօտ եկող օձին, որին ամբողջ ընտանիքը սնսովոր յարգանք էր տածում։ Ադամը մեղք է համարում կերակրել օձին. մի անգամ երբ օձը վերջացրել էր իր կաթը, Ադամը ջախջախում է օձի գլուխը և ձգում կրակը։ Գալիս է տանտէրը և սարսափահար անիծում Ադամին։ Վերջինս լուռ ու մունջ լսում է բոլորը և ապա բացազանչում է. «Անիծեալ մարդկային սեռ. դուք մոռացել էք ճշմարիտ Աստըծուն և զոհ էք բերում հին օձին»։ Եւ նրա այդ սարսափելի խօսքերն այնպիսի տպաւորութիւն են թողնում ընտանիքի վրայ, որ նա համաձայնում է Ադամի խօսքին։

Կարճ ժամանակում Ադամի շուրջն են հաւաքւում բազմաթիւ մարդիկ, որոնք ուրախութեամբ լսում են նրա Աստուածաշնչից կարդացածները, որից յետոյ սովորաբար աղօթում են և հիմներ երգում։ Այդպիսի պարապմունքով շուտով չարագործ թշնամիները բարեկամ են դառնում և համբուրւում են բարեկամաբար, պարտապանները հատուցանում են իրանց պարտքը, արեւցողները թողնում են խմելը և սկըսւում է նոր կեանք։ Կարճ ժամանակում ամբողջ գիւղը պաշտում է Ադամին։

Բայց անսպասելի կերպով փոխւում են հանգամանքները։ Մի անգամ յանկարծ գիւղում իմացւում է, որ Ադամը փախտական յանցաւոր է։ Շատ տարի առաջ նա մարդասպանութիւն է լինում գործած և նրան երկար բանտարկելութեան էին ենթարկած։ Նա փախչել է բանտից և պատահելով Հիօգոլիտներից մէկին աղանդաւոր է դառնում։ Տարիներ շարունակ նա անց է կացնում աղօթքներով և պաս պահելով իր մեղքը զրդջալու համար։ Ադամը վերին աստիճանի բարոյական մարդ է։ Նրա դէմքը միշտ ցոյց էր տալիս, որ նա աւելի է ճնշւում իր արած մեղքի, քան իր մարած կեանքի համար։

Արեւբերդի «Ընտանիք Հանակովիայից» գրուածքում մենք տեսնում ենք բազմաթիւ հասարակութիւններ, որոնք բնակւում են Սև ծովի ափի ջրմուղներում։ Դրա բոլորովին հակառակն ենք տեսնում խաղաղ ու անդորր կեանք վարող Ֆինլանդական քաղաքներից մէկը։ Այդ քաղաքում ապրում է մի խելօք մատաղ կին, ազգով ուռւա։ Նա միանդամայն օտար է զգում իրեն

իր ամուսնու հայրենիքում: Այնտեղ մատաղ կինը դժուարանում է սովորել օտար լեզուն և նա սրբազան պարտք է համարում հեռանալ այդ քաղաքից և գնում էլ է: Բոլորովին դրա նման է և հեղինակի «Մեր հայրենակիցը» բովանդ:

Իհնչ է այդ գրուածքների միտքը:

Գրուածքների միտքն այն է, որ Ռուսաստանում գտնուող ֆինները օտար երկրում ամուսնանալով օտարուհու հետ, ապագայում ստիպուած են լինում հեռանալ հայրենի երկրից: Հեղինակն այլոց պէս հակառակ չէ Ռուսաստանին, այլ նրա ցանկութիւնն է, որ ոչ մի ֆինն երբէք չպիտի մոռանայ իր ազգութիւնը և հայրենիքը:

Դժուար է գտնել աւելի բազմակողմանի գրող քան Արենբերգը: Նրա տիպերն աւելի քան ամբողջական են և գեղարուեստական: Վերցնենք օրինակ նրա «Պատանեկութիւն» վէպի միջի օրրորդը: Այս գրուածքում պատմուած է մի գեղարուեստագէտի պատմութիւնը, որը սիրում է կենդանի կաղապարուհուն (натурщица): Մի աղջիկ, որ ինչպէս յետոյ տեսաւ, նա վերին աստիճանի կեղծիք է և ծանր ազդեցութիւն թողեց նրա վրայ: Այդ աղջիկը չէ կարողանում որևէ մէկի հետ խօսակցել: Գեղարուեստագէտը ամուսնանում է նրա հետ, բայց վերջի վերջոյ նրանք բաժանուած են!

Արենբերգը լաւ ծանօթ է ռուսական կեանքի և ռուսական գրականութեան հետ և նա այդ ծանօթիւթիւնը ձեռք է բերել անգլիական, ֆրանսիական և այլ ազգերի գրականութիւնից:

Համարեա նրա ամբողջ գրուածքներում աչքի է ընկնում Տուրգենևի ազդեցութիւնը:

(Կը շարունակուի)

Ն.